ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրում ենք այս տարվայ մեր բաժանորդներին շուտով հասցնել խմբագրութեանը «Մշակի» բաժանորդագինը: Խնդրում ենք նոյնպէս մեր անցեալ տարվայ մի քանի բաժանորդներին, որոնց վրա ապառիկներ են մնացել, ուղարկել խմբագրութեանը իրանց վրա մնացած ապառիկները:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

— Ներքին տեսութիւն: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: Նամակ Թիւրքիայից:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ: — Տեղեկացոյց: —Բանասիրական: Հայ կինը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 8 մարտի

Հայաստանէն ի Տփխիս պանդխտածս միջոցներ, տեսնելով մեր ազգայնոց ունեցած սէրը և համակրութիւնը դէպի ձեր ազգօգուտ թերթը, ուստի և ստիպվեցայ երկտողս ներկայացնել ձեզ խնդրելով զի բարեհաճիք անկիւն մը շնորհել ուշադրութեան արժանի կէտը զետեղու ձեր պատուական թերթի մէջը ի գգուշութիւն պատուելի քահանայից, որոնք ժողովրդոց գայթակղեցնելու պատճառ կը հանդիսանան:

Խմբագիր տէր. երեք օր յառաջ երբ քանի մը հայրենակիցներուս հետ «Շէյթան փողոց» բսված տեղէն կանցնէինք յանկարծ տխուր երգեցողութեան մը ձայներ ստիպեցին մեզ կանգ առնուլ, մենք տեսանք քանի մը ավնուասիրտ օտարականք կը տանէին սևով ծածկուած դագաղ մը բերդի ս. Գէորգ եկեղեցին. և այս օտարականներուն կը հետևէին դարբին արհեստաւորք իրանց գլխաւոր Յոհան Ցակորով անուն ջերմեռանդ պարոնի հետ: Ըստ սովորութեան հետաքրքրաբար հարցուցինք ննջեցեալի ով ըլլալը. ընիկ դավրէժցի դերձակ պարոն Գաւիթ Թումանեանցը աչքերի արտասուք սրբելով պատասխանեց թէ «Ախալցխացի Մարտիրոս անուն դարբին երիտասարդն է իւր դեռափթիթ կենաց մահկանացուն կնքողը որ երբէք ազգական չունի՝ ոչ հայր, ոչ մայր, ոչ եղբայր.... այժմ մենք նուիրական պարտք մը ճանաչելով կը տանենք եկեղեցին և անկէ ալ գերեզմանատունը»: Եւ ես օտարական ըլլալուս առթիւ անհրաժեշտ պարտք մը համարելով հանդիսակցեցայ անտերունջ ննջեցեալի յուղարկաւորութեան և տարինք ս. Գէորգի եկեղեցին. և տակաւին կարգը չը լմնցած քահանայից, ժամկոչ, մահտեսու և ժողովրդեան մէջ կռիւ մը և խրարանցում մը տեղի ունեցաւ, պատճառ որ անտէր ննջեցեալին պաշտպան հանդիսացողներէն երկու րուբլ դագաղի վարձ կը պահանջէին որ այնուհետև ննջեցեալին դուրս հանեն եկեղեցիէն եթէ ոչ.... և օտարականք որքան որ թախանձեցին ասելով «թէ վախճանվողը աղքատ երիտասարդ է, դրամ չը կայ, եթէ կարելի է մէկ րուբլիով բաւականացէք....» Բայց անկարելի եղաւ, և այս բանակցութիւնը հետզհետէ տաքնալու վրայ էր, յանկարծ պարոն մը եկեղեցոյ գաւթէն ներս մտաւ և պատճառին ծանօթանալով սկսաւ բարկութեամբ խօսել մահտեսու հետ քահանաներուն հասկցնելու «թէ ախր ես այս դագաղի վրա քսան րուբլ ծախսեցի և քոյրս առանց անոր թաղեցի եկեղեցւոյն յիշատակ թողնելով որպէս զի որքան որ անտէր և աղքատ ննջեցեալ կը լինի առով թաղեն, դուք ինչու համար այժմ երկու րուբլ դագաղի վարձ կը պահանջէք.» բայց այս ալ անկարելի ըլլալուն օտարք և հանդիսականք ստիպվեցան երկու րուբլ յանձնել քահանայից և յետոյ ննջեցեալը դուրս հանել եկեղեցիէն:

Խմբագիր տէր, վերջապէս ինչ առարկաներ որ տեղի ունեցաւ դագաղի նուիրող ալաֆդար Դարչօի և քահանայից մէջ, և կամ մինչ մեռեալ թաղել և վերադառնալու դէպքերը, արդէն խոհեմութիւն չը ներէր ներկայացնել ձեր ազնիւ թերթերու ընթերցողաց.....

Ի՞նչ պէտք է այս զգացման տէրերուն մտածել թէ ներկայս կարեկցութեան արժանի մեր ազգը ինչ վիճակի մէջ կը գեգերի և ինչ նուիրական աշխատութիւններ կընէ. զի թերևս տըգիտութեան և նախանձու սև վարագոյրը պատռելով յաջողի լուսաւոր աշխարհի մը մէջ անցուցանել իր օրեր և տարիներ նախանձախնդիր ըլլալով կիրթ և լուսաւորեալ ազգերուն:

Խ. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Վերջապէս մարտի 11-ին, կիրակի օրը, ԹԻՖԼԻՍԻ Դուման հաւաքվելով ընտրեց քաղաքագլուխ: Ընտրվեցաւ այդ պաշտօնի վրա Ա. Ս. Մատինով, որ մինչև այժմ քաղաքային ուպրավայի անդամ էր: Տեսնենք ինչպէս կը լինի նոր քաղաքագլուխը:

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Երիցովի փոքրիկ բրօշիւրը «Чума въ Закавказіи» վերնագրով (Ժանտախտ Անդրկովկասում): Դա մի պատմական հետազօտութիւն է: Այդ գրվածքը սկզբից տպվեցաւ ռուսաց «Кавказъ» լրագրում:

—

Մեզ հաղորդում են, որ ամսոյս 8-ին երեկոյեան մի տասնուվեց տարեկան օրիորդ անհետանում է տանից: Այդ օրիորդը առաջ ուսանելիս է եղել Թիֆլիսի օրիորդաց գիմնազիայում: Պատմում են թէ օրիորդը մօր վրա մի նամակ է թողել իբր թէ ինձ ոչ մէկ տեղ չը փնտռէք, ինձ կարող էք գտնել միայն Կուր գետումը: Պատճառները յայտնի չեն դեռ ևս:

—

Կիրակի, մարտի 11-ին, ԹԻՖԼԻՍԻ Արհեստաւորների ընկերութեան դահլիճում դօկտոր Գրիգոր Արծրունի կարդաց հայերէն լեզուով մի դասախօսութիւն «Թիւրքաց հայերի տնտեսական դրութեան մասին»: Դասախօսութիւնը բաժանված էր երկու մասերի վրա: Ընդմիջման ժամանակ հասարակութեանը ցոյց տըրվեցան Հայաստանում գործված զանազան կերպասներ: Դահլիճը լի էր հասարակութեամբ: Ցանկացողներ շատ կային, որոնք չը կարողացան տեղ ստանալ: Հասարակութիւնը խնդրում է կրկնել դասախօսութիւնը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 26 փետրվարի

Փետրուար 23-ին գումարեցաւ ազգ. ժողովը. այն աւուր տուած որոշումներն ընդհանուր գոհութիւն մը չը պատճառեցին: Խնդիրն Պատրիարք Սրբազանի հրաժարականն էր: Ինչպէս որ գիտէք ժողովը իւր նախորդ նստին մէջ քաղաքական և կրօնական ժողովոց յանձնարարած էր խնդրել Սրբազան հօրէն իւր հրաժարականին վրայ չը պնդելու:—Վարչութիւնը յատուկ պատգամաւորութեամբ մը իւր պարտքը կատարած էր: Սակայն Պատրիարքը հաստատ է իւր որոշման վրայ:—

Կրօնական և քաղաքական ժողովները միասին նիստ կազմելով մի տեղեկագիր բերած էին թէ ինչպէս կարելի է առանց Ս. Պատրիարքի հրաժարական ընդունելու ազգային գործերն ընթացիկ վիճակի մէջ պահել:—Տեղեկագիրն երկու առաջարկութիւն կը պարունակէր որ հետևեալներն են:—

«Ա. Բ. Դուռը ղրկուելիք թագրիրները և ամուսնական խնդրոց ելումները կրօնական և քաղաքական ժողովոց ինիքներովը կնքել, կուսակալաց և ուրիշ պաշտօնակալաց ղրկուելիք թէ հուագիր և թէ յանձնարարագիր խորհրդականի կողմէն ստորագրել, ինչպէս նաև ներքին յարաբերութեանց վերաբերեալ պաշտօնագիր և շրջաբերականները, զորս արդէն ս. Պատրիարք հօր հրամանաւ կը կատարէր. իսկ ազգային վաղըր...

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԿԻՆԸ

—

«Կինը է այն առանցքը, որի շուրջը պըտտվում է քաղաքակրթութիւնը:»

Պէտք չէ մոռանալ և դպրոցի անբարոյականացնող ազդեցութիւնը: Երևակայեցէք աղջկայ դրութիւնը, որ նա մանկութիւնից փակված է եղել տան պատերի մէջ, որ նա երբէք տնից դուրս չէ եկել առանց մօր, որ նա մարդերից այնպէս է վախում, որպէս գայլերից,—յանկարծ նրան մենակ դուրս են թողնում, որպէս թռչունը վանդակից: Նրա ծնողները ծառայ կամ աղախին չունեն, նա մենակ պէտք է գնայ դպրոցը, որ շատ անգամ հեռու է գտնվում: Արտաքին աշխարհը—փողոցը—այն աստիճան աներված և անկարգ է, որ չէր կարող վնասակար ազդեցութիւն չանել նրա վրա: Գաւառական քաղաքները ըստ մեծի մասին խառն լինելով մահմետականների հետ, աղջիկը մինչև դպրոց հասնելը լսում է հազարաւոր վատ խօսքեր Թուրքի տղաներից (հայ տղերքն էլ նըրանցից պակաս չեն): Սկզբում նա երկչոտ է լինում, ուշադրութիւն չէ դարձնում, անց է կենում: Յետոյ փոքր առ փոքր սիրտ է առնում, սկսում է պատասխանել.... Այս հանգամանքները ի նկատի ունենալով, ես հասնում եմ այն ցաւալի համոզմունքին, թէ աղջիկը, որ դպրոցի երես չէ տեսնում, աւելի բախտաւոր է, թէև նա մնում է տգէտ, բայց պահում է իր բարոյականութիւնը անարատ: Այլ ևս չեմ ասում, թէ թերի և աննպատակ ուսումը միշտ վնասակար է լինում: Բարեբաղդաբար մեր գաւառական քաղաքներում դեռ չը կան կարևոր արհեստանոցներ. Թիֆլիսում այժմ սովորութեան մէջ մտած կարուհիների մագազինները աւելի մեծ թւով փչացնում են աղջիկներին....

Երբ աղջիկը դառնում է 14—15 տարեկան, ծնողները մտածում են նրան մարդու տալ: Օմիտի սովորութիւնը սկսված լինելով գաւառական քաղաքներում, որքան ընդհանրանում է նա, այնքան աւելի ծանրանում է աղջկայ վիճակը աղքատ ընտանիքի վրա: Աշխատում են շուտ ազատվել այդ բեռնից: Այս պատճառով, աղջկայ մահը շատ անգամ հանդիպում է ծնողների ներքին յօժարութեանը, որ թեթևացնում է նրանց մի մեծ հոգսից: Գիւղացիները բաղդաւոր են այդ մասին. այնտեղ փեսայի հօրից փող են ստանում: Վատն այն է, որ աղջկան թոյլ չեն տալիս ինքն իր ապագան տնօրինելու. նա գուցէ կը գտնէր մէկին, կընկնէր նրա գիրկը, և առանց ծնողներին ծախսեր պատճառելու, կը պսակվէր նրա հետ. Այս պայմանում ես հօր և մօր կամքը գերակշռութիւն ունի. Նրանք պէտք է տնօրինեն աղջկայ բախտը. Նրանք պէտք է գտնեն իրանց հաւանած և սըրտի ուզած մի փեսայ: Բայց աղջկան «իրանց սրտի ուզած» մարդուն տալու համար փող պէտք է. առհասարակ արհեստաւորները փող չեն ունենում: Նրանք կամ պէտք է պարտք անեն օժիտ պատրաստելու համար, կամ պէտք է աղջկան գցեն առաջին հանդիպող անպիտանի ձեռքը, եթէ նա սակաւ փող էր պահանջում: Ըստ մեծի մասին պատահում է վերջինը: Սէրը ամենևին դեր չէ խաղում արհեստաւորների ամուսնութեան մէջ. և որտեղ կարելի էր սիրել, երբ աղջիկները տղայների հետ բնաւ չեն տեսնվում: Զարսաների սովորութիւնը դեռ ոչ բոլորովին վերացել է գաւառական քաղաքներից. աղջիկը տնից դուրս է գալիս, ոտքից ցգլուխ ծածկված սպիտակ սփածանելիքի մէջ: Արհեստաւորի աղջիկը տալիս են արհեստաւորի տղային. շատ անգամ նա պսակվում է իր հօր աշակերտի հետ, եթէ այդ վերջինը դիւր էր եկել իր վարպետին, կամ խոստանում էր լաւ ապագայ: Խիստ սակաւ է պատահում, որ նա պսակվէր մանր վաճառականի հետ: Աղջիկը տեսնում է իր փեսային այն օրը, երբ նրան տարել էին եկեղեցի պսակելու, այնտեղ միայն քահանան ձևի համար հարցնում է նրա յօժարութիւնը, արդեօք սիրում էր իր փեսային, արդեօք համաձայն էր կին լինելու....Աղջիկը ոչինչ չէ պատասխանում, միայն հաւանական շարժում է անում գլխով: Բայց եթէ նա չը գիտէր այդ, կամ առաջուց չէին սովորացրել. մի կին ետևից նրա գլուխը ձեռքով դէպի ցած է խոնարհեցնում, որ նշանակում է «այո»...«համաձայն եմ»...

Կին լինելուց յետոյ նրա վիճակը աւելի վատթարանում է. նա միանգամայն կորցնում է և այն փոքրիկ ազատութիւնը, որ վայելում էր առաջ: Գաւառական քաղաքներում, աւելի ժողովրդի ստոր և միջին դասերի մէջ, կնոջ պաշտպանութիւնը դեռ կրում է իր վրա շատ հարեմական առանձնութիւններ. նրա վրա աւելի խիստ են հսկում քան թէ գիւղերում, ուր տընտեսական աշխատութիւնները շատ անգամ նըրան տունից դուրս են կոչում արտը, այգին, կամ դաշտում բանելու, որտեղ նա գտնեա արձակ աշխարհ է տեսնում: Բայց այստեղ կնոջ աշխարհը փակված է տան պատերի մէջ, և ոչ ոքի հետ յարաբերութիւն չունի: Նա ապրում է բանտի մէջ, կամ աւելի փափուկ լեզուով խօսելով, որպէս մի ծաղիկ թառամում է ապակեայ գրաւանի ներքոյ, առանց լոյսի և առանց օդի: Եւ իրաւ, դուք չէք տեսնի մի կին արհեստաւորների մէջ, որ երեսին գոյն ունենար, նա միշտ դեղնած է լինում, շրթունքը ցամաքած, որպէս տենդոտ, և աչքերը մարած: Հասարակաց զբօսանքի և զուարճութեան տեղերը, եթէ կային այսպիսիները գաւառական քաղաքներում, դեռ մատչելի չեն ժողովրդի աղքատ դասին. արհեստաւորը իր կնոջը բաց չէ թողնում յաճախել այնպիսի տեղեր, որոնք իր կարծիքով անառակների համար են: Կինը մաշվում է տան մէջ. նրա մեծ զուարճութիւնն այն է, որ երբեմն նստում է լուսամուտի առջև և նա-

ֆաց վերաբերեալ կալուածագրերը պատրիարքական փոխանորդի կնքով վաւերացնել»։

Երկրորդ եղանակը էր՝ «եպիսկոպոս մը պատրիարքական փոխանորդ կարգել, որպէս զի պատրիարքական պաշտօնավարութեան վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները փոխանորդաբար կատարէ, ցլուծումն ամեն. Ս. Պատրիարք հօր առ Բ. Դուռն մատուցած պատճառաբանեալ հրաժարագրի խնդրոյն և սոյն փոխանորդին պաշտօնավարութիւնը հաստատել տալ Բ. Դռնէն։»

Սոյն տեղեկագիրն կարդացուելէ յետոյ վսեմ. Ատենապետը կարդաց Ս. պատրիարքի առ ժողովն ուղղեալ գիր մը, ի պատասխանի ազգ. ժողովոյ դիւանի կողմէ առ Ս. հայրն ուղղեալ գրի մը որով Նորին սրբազնութենէն կը խնդրէր նստին ներկայ լինել։—

Պատրիարքը իւր գրովն կը յայտարարէր թէ ինքն իւր հրաժարականը տուած է, սակայն եթէ այժմ դժուար է Պատրիարք մը ընտրել, գէթ փոխանորդ մը կամ տեղապահ մը ընտրուի որպէս զի ազգային գործերն երեսի վրայ չը մնան։—

Փափուկ խնդիրներ կային. վիճաբանութիւնը ջերմ եղաւ. քաղաքական տեսակէտներով կը նկատէին խնդիրն։—Ցետ երկար վիճաբանութեան ժողովն հետևեալ որոշումներ տուաւ։

ա. Ս. Պատրիարքը միշտ Պատրիարք նկատելով, պատրիարքական փոխանորդ մը ընտրել որ եպիսկոպոս մը պիտի լինի։

բ. Սոյն պատրիարքական փոխանորդը ազգ. ժողովն ինքն ընտրէ։

գ. Պատրիարքական փոխանորդին պաշտօնը պիտի ըլլայ, բացի այն փափուկ և ամենակարևոր կէտերէն զորս Ս. Պատրիարքը ինքն անձամբ վարելու հարկ պիտի տեսնէ, միւս գործերը տնօրինել, այն է ազգային ժողովոյ և վարչութեան նախագահել, Բ. Դրան հետ ունեցած յարաբերութիւնները շարունակել, պատրիարքարանի վճռագրերն ու ազգային վաղըֆաց սէնէրները կնքել, և կոնդակ վկայական ստորագրել։

Ցաջորդ նստին պիտի որոշուի թէ ինչ կերպով հաղորդելու է կառավարութեան սոյն փոխանորդին ընտրութիւնը։

Պօլսոյ հայոց ընդհանուր խօսակցութեանց և մտածութեանց առարկայ է այսօր ազգ. ժողովոյ այս որոշումը։ Ամփոփենք կարծիքները։ Ազգ. ժողովոյ այս որոշումը նպաստաւոր է մեզ համար թէ աննպաստ։—Շատերն կը կարծեն թէ ժողովն իմաստուն կերպով չը շարժեցաւ այս պարագայիս մէջ։ Երբ զէնք մը ունէինք ձեռքերնիս, այն է Պատրիարքի հրաժարականը, երբ ընդհ. աշխարհի կը բողոքէինք թէ մեր գործերն առ կախ կը մնան, թէ հարստահարութիւններն չափազանց են, թէ պէտք է վերջ տալ նոցա որպէս զի պատրիարքի հրաժարականը կարելի լինի ետ առնուլ, երբ Օսմ. կառավարութիւնը շուարած էր թէ ինչ անէ։ Այո՛ շուարած էր, զի բարեկարգութիւն չէր կրնար ընել, հրաժարականը չէր կրնար ընդունել, դեսպանաց խօսք չէր կրնար հասկցնել. հայ ժողովուրդը յուզուած էր։ Եւ ահա ազգ. ժողովն ամեն դժուարութիւն կը քանդայ, փոխանորդ մը կը կարգէ, ամեն գործեր պիտի տեսնէ, կուզէ Պատրիարքը հրաժարի կուզէ չը հրաժարի։

Մէկ կողմ ձգենք թէ այդ փոխանորդը կարող պիտի լինի այնքան ազդեցութեամբ "գործել" և խօսել յանուն ազգին ինչպէս կանէ Պատրիարքը։ Ոչ.—հետևաբար ազգ. ժողովոյ այդ որոշումն մի սխալ քայլ կը համարեն և ազգային գործոց վնասաբեր։—Իսկ շատերն կը կարծեն որ հարկ է քիչ մը սպասել, աւելի լաւ կերպով մտածել և այնպէս վճիռ մը տալ ազգ. ժողովոյ փետրուար 23-ի նստին։—

Եւ մենք ալ այս կարծեաց աւելի համամիտ կը լինիմք։—Ուրեմն առանց յուզուելու քիչ մը ատեն պաղարեամբ այս խնդրով զբաղելու է։ Հասարակաց կարծիքներն կը փութամք հաղորդել յետոյ։—

Սակայն եթէ փետր. 23-ի որոշումը ուրիշ տեսակէտով մը նկատեմք պիտի տեսնեմք թէ ինքնին ուրիշ տեսակ կարևորութիւն մը ունի, և թերևս այս կարևորութիւնը իւր ազդեցութիւնն ունեցած է ժողովոյ վրայ։—Բացատրեմք։

Մեր սահմանադրութիւնն շրջանակ մը գծած է, ասկից ազգ. ժողովն չէ կարող դուրս ելնել. ժողովն կը գործադրէ ինչ որ սահմանադրութիւնը որոշած է, սակայն չէ կարող օ ր է ն ս դ ի ր մարմնոյ մը կերպարանքն առնուլ. այնպէս որ եթէ երբեմն ազգային շահերն կը պահանջեն ուրիշ կերպ շարժիլ քան ինչ որ գծած է սահմանադրութիւնը կամ նոր օրէնք մը սահմանել ազգ. ժողովոյ անհնար եղած է այդ կերպ շարժիլ, զի Օսմ. կառավարութեան կողմէ անմիջապէս արգելք կը յարուցուի։—

Այսօր ազգ. ժողովն այդ կապը կուզէ խզել և ինքն իբր հայ ազգին ներկայացուցիչն յայտարարել թէ առանց սահմանադրութեան օգնոյն հակառակելու ինքն կարող է ազգ. շահուց պահանջումներու համեմատ շարժիլ։ Արդարև երբեմն այսպիսի գործեր տեսաւ ժողովն, ինչպէս է հարստահարութեանց խնդրոյն նկատմամբ, սակայն նոցա համար կառավարութեան վաւերացման հարկ չը կար։—

Այսօր ազգ. ժողովը Դրան նեղ վիճակի մը մէջ գտնուելէն օգուտ քաղելով կուզէ իւր փափագն իրականութիւն մը անել։ Ի՞նչ պիտի ընէ Դուռն, պիտի ընդունի թէ մերժէ. եթէ ընդունի այսուհետև ազգ. ժողովն պիտի կարենայ իբր օրէնսդիր մարմին այնպիսի որոշումներ տալ որ Դրան հաճոյ չերևալով հանդերձ նա պիտի կարող չը լինի մերժել, առարկելով թէ ձեր սահմանադրութիւնը այսպիսի իրաւունք մը չը տար ձեզ։—Ազգ. ժողովոյ հեղինակութիւնը պիտի բարձրանայ։—

Իսկ թէ չընդունի, ինչպէս կարող պիտի լինի պատրիարքական հրաժարականի պատճառաւ յարուցած մեծամեծ դժուարութեանց առաջն առնուլ։—

Դիւրին է ձեզ մակաբերել թէ Կ. Պօլսոյ ժողովուրդն ինչպէս հետաքրքիր այս հարցերու լուծման կը սպասէ։—

Թերևս ռուսաբնակ շատ հայերն հարցնեն քէ՞ր հայ ժողովուրդն այդքան սէր և համարում ունի Ներսէս պատրիարքի վրայ։ Համառօտիւ պատասխանեմք. մի կարծէք թէ Ներսէս պատրիարք միշտ այսպէս սիրելի եղած լինի. ատեն մը կար որ ամենքն ալ, նոյն իսկ այս աւուր իրեն ամենէն ջերմ պաշտպաններն, որոց ազգասիրութեանը վստահ եմք, կը նկատէին զնա իբր ազգային շահուց հակառակ շարժող անձ մը, և ոմանք իսկ դաւաճան կանուանէին զինքն. և ինչպէս հնար էր ուրիշ կերպ ասել, երբ դա իւր կոնդակովն, այն մեծահամբաւ կոնդակովն, կասէր հայ ժողովուրդը իւր գոյութիւնը Օսմ. կառավարութեան պարտական է (!!). երբ օսմ. պատուանշանը իւր կուրծքը կը կախէր. այդ օրերն ժողովուրդը պիտի փառաւորէր Ներսէս պատրիարքը, եթէ համոզուած չը լինէր թէ իւր այս գործն, որ Օսմ. կառավարութեան դէմ մեծ ցոյց մ՚էր նորա պատիժն Հայաստանի տարաբաղդ հայերն պիտի քաւեն. ժողովուրդը կը սպասէր. յանկարծ օր մը տեսանք որ այդ Ներսէսը ազգ. ինքնօրինութիւն կը պահանջէ. ազգային իշխանութիւն կուզէ։ Մի սիրտ մի հոգի կըլլայ ժողովրդի հետ, օսմանցւոյն դէմ ազդու կը բողոքէ և աներկիւղ գլուխ կը լինի ազգային շարժման։— Երբ Ներսէսի այս փոփոխութիւնը տեսաւ ժողովուրդը, սկսաւ մը տածել թէ Ներսէս սրբազան ի սկզբան գուցէ խորհրդականներէ խաբուած լինի, գուցէ սխալ հաշիւներ ըրած լինի, սակայն չարութեամբ չէ գործած բնաւ. ինչ որ ըրած է կարծած է թէ ազգին շահուցն համար կանէ. խնդիրն հոն չէ սխալած է կամ ոչ. չարութիւն չէ արած. որ պետական անձ չը սխալիր. և այդ Ներսէսը, երիտասարդ Պատրիարքը, որ արդէն Պատրիարք լինելէ առաջ սիրելի էր, կը լինի ժողովրդի պաշտելին։ Այնուհետև անսահման է նորա ազդեցութիւնը հայ ազգի վրայ. արմատացաւ այն համոզումը թէ Ներսէս միշտ ազգի շահուն համար պիտի աշխատի և ինքնօրինութեան ջերմ պաշտպանն է և անձնուէր նահատակը։ Ալ այսուհետև Ներսէս ազատ կրնայ գործել կըռթնած իւր ժողովրդականութեան վրայ։—Նոքա այն այն ատեն Ներսէսի դէմ իսկ ձայն բարձրացուցին արդար էին, և որք այժմ Ներսէսի ընթացքն տեսնելով, և այն ատենի քաղաքականութիւնն ի նկատի ունելով նորա պաշտպաններ են դարձեալ արդար են։ Անհաւասրկ այս համոզումներէն է որ հայ ժողովուրդը երբէք Ներսէս սրբազանի հրաժարելը գոհութեամբ չը տեսնէր. և Դուռն որ այնքան կը փափագի Ներսէս սրբազան գահընկէց անել, միշտ ուշադիր է որ ազգը չը յուզի հետևաբար չը կրնար պատրիարքական հրաժարականի նկատմամբ ուզածն անել։

—Զէյթունի խնդիրն նոր փոփոխութիւն մը չը կրեց. բանդարգեալ անծանօթ հիւանդութեամբ մեռնելն կը շարունակեն, ինչպէս կիմացուի պատրիարքարան եկած գրերէ։—Հայ թերթերն ծանուցին այս օրերս թէ Զէյթուն հայ գայմագամ (կառավարիչ) պիտի դրուի. արդէն ձեզ գրած էի և դարձեալ պատրիարքարան եկած տեղեկութիւններէ կիմանամք որ Զէյթունի մերձակայ գիւղերն տաճիկներն հայոց դէմ շարժումներ կանեն. և թէ աւազակաց և սրիկայից խումբեր կը պաշարեն ճանապարհներն որով զէյթունցւոց շատ դժուար կը լինի ուտելիք գտնել։

Աւելորդ է ասել որ կառավարութիւնը այլ ևս զինու զօրութեամբ զէյթունցիներն նուաճելէ յուսահատ է, մանաւանդ որ դեսպանաց շնորհիւ շատ զօրք ալ չէ կարող խրկել. կուզէ տեղացի տաճիկ, չէրքեզ և այլն խուժդուժ հրոսակներով տառապել և նեղել հայ ժողովուրդն, Պուլկարիոյ խաղն խաղալ անդ ևս. իսկ միւս կողմէ կուզէ անուանարկ անել Պատրիարքն մեղապարտ ցուցնել զայն և այդ յեղափոխութիւնն ներկայացնել աշխարհի իբր հայ աւազակաց գործն և ոչ թէ ժողովրդի արդար ցասում վատթար և չար կառավարութեան մը դէմ։ Ուստի Դուռը այս մտածութիւններէ ներշնչեալ իւր թերթն եղող տեղւոյս «լա Թիւրքի» լրագրի մէջ, որ մասնաւորապէս արտաքին գործոց պաշտօնէին բերանն է, մի յօդուած կը հրատարակէ զէյթունցիներու դէմ և բոլորովին շինծու և սըխալ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ։ Թէպէտ ստորագրութիւն չը կրէր յօդուածն, բայց անմիջապէս ամեն հայ ասաց թէ կառավարութեան գործն է այդ և թերթի խմբագրութիւնը կեղծաւորաբար պատասխանատուութիւնէ ազատ կուզէ կացուցանել զինքն. հետաքրքրութեան համար այդ յօդուածն ձեզ կը խրկեմ, չաբաթ օր հրատարակուեցաւ կէսն, եթէ մինչև թղթատարի մեկնելուն միւս կէսն աչ հրատարակուի, զայն ևս կը խրկեմ, ապա թէ ոչ յաջորդ թղթատարով։ Անշուշտ կը թարգմանէք և կը հրատարակէք «Մշակի» մէջ, որ տեսնեն թէ ինչ անամօթութեամբ կառավարութիւնը ամեն ինչ կը խեղաթիւրէ. կը խրկեմ նա ևս «Մասիսի» մէկ թղթակցութիւնը Զէյթունէն։ Խորհրդական ժողովն յանձնաժողովը կը շարունակէ իւր աշխատութիւնները. անդամներէն պ. Սենեքերիմ Մանուկեան, ամենէն տարեցը և ժողովոյն Նեստորը, (անցեալ անգամ մտցած էր անունն յիշել) ուզեց հրաժարիլ, բայց ազգ. ժողովը հրաժարականը չընդունեց. իսկ կառավարութեան կողմէ կարգուած յանձնաժողովները որք Հայաստան պիտի երթային տակաւին նստած են. ինչ ծրագիր պիտի պատրաստեն, ինչ բարեկարգութիւն պիտի անեն. կառավարութիւնը ուզեց մեզ խաբել որ պահանջումներ չանեմք, բայց չը յաջողեցաւ։—Այժմ այլ ևս ի՞նչու խրկէ։

յում է փողոցի անցուդարձին. բայց փողոցի վրա բաց արած լուսամուտներ բոլոր տները չունեն։ Նա տեսնվում է խիստ հազիւ անգամ մերձաւոր ազգականների հետ. կեանքը շատ առանձնացած է, որովհետև բարեկամների հետ յարաբերութիւն պահպանելը պահանջում է ծախսեր, պէտք է մի բանով գոհացնել հիւրերին։

Ընտանիքի կազմակերպութիւնը և նրա սովորութիւնները համարեա նոյն են, որպէս գիւղերում, միայն այստեղ աւելի որոշ ձև են ստացել. Նոյնպէս գերդաստանի հայրը բարձր հեղինակութիւն ունի, նոյնպէս կինը ստորադրվում է իր տղամարդին ամենայն հնազանդութեամբ, նոյնպէս օտար տղամարդի հետ չէ խօսում նա և ոչ երևում է մի ուրիշ մարդու աչքին։ Իր ամուսնի հետ տեսնվում է նա միայն գիշերով, երբ վերադառնում է նա խանութից բոլորովին յոգնած և շուտով պառկում է հանգստանալու։ Մի բան կարող էր նրան մոլորեցնել ուղիղ ճանապարհից, այն է, տարածուող շռայլութիւնը, որ սկսել է մուտք գործել և արհեստաւորի համեստ խրճիթում։ Բայց շահվել ուրիշից իր պաճուճանքի և զարդարանքի համար՝ նա չէ կարող, որովհետև մի աւելորդ բան նրա վրա, որ ամուսնի գնածը չէր, իսկոյն կարող է նկատելի լինել մարդու աչքին։ Գաւառական քաղաքներում իւրաքանչիւր ընտանիքի առանձին տուն ունենալը, և մի ամբողջ տան մէջ միմիայն մէկ ընտանիքի բնակվելը բաւական պահպանում է կնոջ բարոյականութիւնը։ Առհասարակ նկատված է, կինը աւելի շուտ է փչանում այն ժամանակ, երբ բազմաթիւ ընտանիքներ ածած են միմեանց վրա մի և նոյն տան մէջ, և շատ սեղմված կերպով բնակվում են զանազան կացարաններում։ Մեր գաւառներում անկարելի է տեսնել, որ երկու ընտանիք մի և նոյն տան մէջ բնակվէին. ընտանեկան պայմանները չեն ներում մի այսպիսի խառնակութիւն։ Դա ունեցաւ իր օգուտը այն կողմից, որ ամեն մարդ, որքան էլ աղքատ լինէր նա, աշխատեց առանձին տուն ունենալ։ Այդ մասին պէտք է շնորհակալ լինել պարսիկներից, թէ չէ, շուտով կը կազմվէր մեր մէջ անտուն, անտեղ պրօլետարիատ։

Եթէ արհեստաւորների կնիկների մէջ կարելի էր գտնել մէկին, որ մեղանչէր ամուսնական հաւատարմութեան դէմ,—կարող եմ հաստատ ասել, որ յանցաւորը տղամարդ ամուսինն է։ Նա կամ արբեցող է, կամ չափազանց ծոյլ և անպիտան. օրվայ վաստակը գիշերը վատնում է գինեվաճառի մօտ, թողնում է կնոջը տանը քաղցած, և ամենևին չէ մտածում կիսամերկ երեխաների վրա։ Նա շաբաթներով տան երես չէ տեսնում. որտեղ է անցկացնում, յայտնի չէ, և երբեմն հարբած տուն է դառնում, կարծես նրա համար միայն, որ կնոջը մի լաւ ծեծէ։ Երբեմն զաւակները վկայ են լինում սարսափելի տեսարանների իրանց ծնողների մէջ, և այստեղից դրվում է նրանց փչանալու սկիզբը։ Բայց չը կայ մի աւելի երջանիկ, մի աւելի խաղաղ շրջան, որպէս աշխատասէր և արդար արհեստաւորի ընտանիքը.—ժրաջան կինը տան և երեխաների հոգսն է քաշում, պահում է նրանց մաքուր և առողջ, մարդը գործում է արհեստանոցում. Նրանք ապրում են գոհ և անվրդով կեանքով. խնայողութիւնը իրանց տնտեսութեան գլխաւոր օրէնքն է, մտածում են զաւակների վրա, և յետ են գցում փոքրիկ գումար սև օրվայ ապրուստի համար։

Բայց լինում են ցաւալի դէպքեր։ Կինը, բացի տնային տնտեսութիւնից, որ արհեստաւորի ընտանիքում այնքան ծանր չէ, ուրիշ ոչինչով չէ օգնում տղամարդին, այսինքն, նա չէ սովորել որ և իցէ բան, որ կարողանար ինքն ևս ազատ կերպով փող վաստակել. Ընդունված սովորութիւնները և հասարակական կեանքի պայմանները թոյլ չեն տուել նրան ընտանեկան օջախից դուրս մի ուրիշ գործով զբաղվելու։ Ընտանիքի գլխաւոր աշխատողը, նրա ապրուստը հայթայթողը մնում է տղամարդը։ Քանի որ նա կենդանի է, կինը բախտաւոր է, նա աշխատում է, և ընտանիքը պահում է։ Իսկ երբ տղամարդը մեռաւ, առանց թողնելու որ և իցէ կարողութիւն, այն ժամանակ կինը իր ապրուստը շարունակելու համար ունի մի ճանապարհ միայն, կամաց—կամաց դիմել դէպի մահ։ Ըստ մեծի մասին այդ պատահում է.... Աղքատութիւնը սարսափելի զոհեր է տանում։

Արհեստաւորի կնոջ վիճակը բարձրացնելու համար և նրա ապրուստը ապահովելու համար այնքան պէտք չէ ուսումը,—որը ոչինչով նրան հաց տալ չէ կարող,—որքան պէտք է սովորացնել մի արհեստ, որ նրանով ապրել կարողանար։ Այդ միայն կարող է բարձրացնել կնոջ վիճակը և նրան հաւասար աստիճանի վրա դնել տղամարդի հետ։ Երբ կինը ազատ պարապմունք ունի, երբ նա էլ իր կողմից օգնում է ընտանիքին, այսպիսով նա կախում չի ունենայ տղամարդից, և կը գցէ իր վզից նրա բռնութեան կոպիտ լուծը։ Տղամարդն էլ իր կողմից կունենայ դէպի նա, բացի սէրից, մի առանձին պատիւ, երբ կը գտնի նրա մէջ մի լաւ աշխատակից։ Այսպիսի կինը միշտ ազատ կը մնայ այն ախտից, որի մէջ գցում է նրան աղքատութիւնը ամուսնի մահից յետոյ. Նա կարող կը լինի արդար և ազնիւ կերպով հայթայթել իր հացը։ Բացի դրանից, երբ կինը մի բան գիտէ, երբ նա ունի իր մէջ մի կ ե ն դ ա ն ի կ ա պ ի տ ա լ, այն ժամանակ նա կարօտութիւն չի ունենայ մեռած կապիտալով—օժիտով իր համար փեսայ գնել. ամեն մարդ կը ցանկանայ իր վիճակը մի այնպիսի ընկերուհու հետ կապել։ Բայց արհեստաւորի կնոջը իր այժմեան վշտալի դրութիւնից ազատելու համար, նախ և առաջ պէտք է փոխել հասարակական յիմար նախապաշարմունքները, և պէտք է նրան դուրս քաշել ընտանիքի փակված շրջանից։

—

Մինչև այստեղ ինչ որ խօսվեցաւ արհեստաւորների մասին, վերաբերվում էր գաւառներին միայն, բայց չէ կարելի մի քանի խօսք չասել և Թիֆլիսի արհեստաւորների կանանց մասին, ուր կեանքը և նրա պահանջները բոլորովին տարբերվում են, ուր կինը այն չէ, ինչ որ է գաւառներում։

Թիֆլիսը, որպէս Կովկասի քաղաքակրթութեան կենտրոն, մի և նոյն ժամանակ է և մո-

Գ. Չերազի տետրն չատ կը կարդացուի. պ. հեղինակն ձեզ պիտի խրկէր այսօր, հետեաբար ալ ես չը խրկեցի։

Տետրն «Հայաստան և Իտալիա» մի կարեւոր և ընդարձակ յառաջաբան կը պարունակէ և յետոյ իրեն տեսակցութիւնը կոմս Քորթիի հետ:—ինչ տխուր տպաւորութիւն կանէ մեր վրա պարոն Չերազի գրածն. ոչ ոք զմեզ կը ճանչնայ Եւրոպայ.... ռամիկն, ուսեալն, խմբագիրն, պետական անձերն ամենքն ալ անտարբեր, ամենուն ալ անծանօթ եմք. Ուշադրութեան արժանի է երբ Իտալիոյ արտաքին գործոց նախարարն կը հարցնէ թէ Եւրոպիոյ թէ Ասիոյ մէջ ինքնօրինութիւն կուզէք։

Զարմանալի է հարցումն արդարև, բայց չեմք կարծեր որ տգիտութեան արդիւնք լինի. զի պ. Քորթի իւր աչացն առաջ ունի Եւրոպայն և ուր տեսած է հոն Հայաստան մը, այլ նա ուզած է հասկցնել թէ իրենք գաղափար չունին հայ աշխարհի վրայ, թէ հայք ցրուեալ են Եւրոպայ և Ասիա։ Լորդ Սալիզպրի կը հարցնէ պ. Չերազի. «որբազանը ինչ լեզուաւ խօսեցաւ։» Անշուշտ Սալիզպրիի հարցումն ուրիշ բանի արդիւնք չէ թէ ոչ արձագանք այն համոզման որ հայք իրենց լեզուն չեն խօսիր և օտար լեզուներ կը նախադասեն։ Երբ պիտի փարատեմք այս գաղափարներն եւրոպացւոց մտքէն։ Գ. Չերազի մելամաղձիկ գրիչն, սահուն ոճը մի նոր տպաւորութիւն կանէ ընթերցողաց վրա։ Չեմ ուզեր այս տետրին վրա մանրամասն տեղեկութիւններ տալ, անշուշտ «Մշակի» ընթերցողք պիտի փութան կարդալ, ուրեմն աւելորդ է գրելն։ Կը լսեմք թէ Տփխիսի մէջ ընդհանուր գոհունակութիւն մը կայ որ պ. Ֆուրնիէ «Արարատեան ընկերութեան» պաշտպանութիւն արած է։ Ուրախ եմք. սակայն հարկ է որ այդ ուրախութիւնը, այդ գոհունակութիւնը գործով յայտնուի։ Տեսէք ինչպէս Կ. Պոլսոյ հայերն, որ այնքան տառապեալ են, այնքան դրամական անձկութեան մէջ, օգնութեան կը հասնին այդ ընկերութեան։ Ներկայ տարւոյս մէջ մօտ 10,000 րուբլի (պարահանդէսի հասոյթն մէջ լինելով) նուէր ընդունած է ընկերութիւնը Կ. Պոլսէն. իսկ ռուսիաբնակ հայք տակաւին ատոր կէսն իսկ չեն տուած։

«Արարատեան ընկերութեան» ուսումնական յայտագրին և այլ գործոց վրա ընդարձակ տեղեկութիւններ հաղորդել խոստացայ վաղուցէ։ Սակայն կը սպասեմ որ կարեւոր գործեր ունի նա աւարտէ և ապա գրեմ։—Իբր ստոյգ կասեն թէ «Արարատեան ընկերութիւնը» ներկայ տարւոյս մէջ Հայաստանի իւր դպրոցաց համար 10,000 րուբլիի պիւճէ մը կը պատրաստէ. երանի թէ ստոյգ լինէր։—Առաջին անգամն պիտի լինի որ ընկերութիւն մը, Հայաստանի դաստիարակութեան համար այդպիսի գումար մը կը յատկացնէ. գուցէ ձեզ ոչինչ երևի, բայց Թիւրքիա բնակող հայոց համար մեծ կարեւոր գումար մը կը համարուի։—

Մի մոռնաք նաև թէ անցեալ տարի ընկերութիւնը իր տարեկան ծախսն միայն 1000 րուպլի կանէր. իսկ այս տարի տասնապատիկն ընելու հաւանականութիւն կայ։ Ամենքս ալ աջ կարկառեմք նմա և ազգ. զօրաւոր ընկերութիւն մը ընելու ջանամք։ «Արարատեան ընկերութեան» կազմակերպութիւնն է որ ամեն հայու վստահութիւն կը ներշնչէ. ընկերներն սակաւաթիւ, այլ միաբան զօրաւոր մարմին մը կը կազմեն։ Ամեն ընկերութիւն անխտիր անդամ կընդունի միայն Արարատեանն է որ իւր ժողովոյ ներկայ անդամոց $^3/_4$-ին ձայնովն կընդունի իւր անդամներն. երէկ նիստ կար, նիստն 8 ժամ շարունակեց։ 20 առաջարկեալ անդամներ կային միայն մէկ առաջարկեալն ընտրուեցաւ. բայց այնպիսի բարեկարգութեամբ և գաղտնապահութեամբ, որ միւս մերժեալներուն անուններն բնաւ չեն իմացուիր. ընտրութեան այս եղանակն, անդամակցութեան այս դժուարութիւններն ռուսիաբնակ հայոց մասնաւոր ուշադրութեանն արժանի կը համարեմք. մինչ ամեն ընկերութիւն կուզէ բազմաթիւ անդամ ունենալ, Արարատեանն սակաւաթիւ։—

Ձեզ գրած էի երբեմն թէ «Ընդհանուր հայկական միութիւն» անուամբ ընկերութիւն մը կը կազմուի. մեծամեծ յոյսեր ունէինք, աւաղ պատրեցանք մեր յոյսերուն մէջ. 8 ամիսներ անցան բայց դեռ ոչինչ ըրին։ Կերեւի թէ «Արարատեան ընկերութիւնը» ազգային այդ պէտքն լրացնելու ինքն ձեռնարկած է. իւր փետրուար 25-ի նըստին մէջ պատւոյ անդամակցութեան օրէնք մը հաստատեց. այդ օրինաց շնորհիւ ամեն հայ, պիտի կրնայ այսուհետև անդամակցել «Արարատեան ընկերութեան», առանց նորա գործոց վրա ազդեցութիւն ունենալ. արդէն բազմաթիւ ձայներու ազդեցութիւնը արդիւնաւոր չէ։ Տեսէք, ինչ կընէ Իսրայէլեան տիեզերական ընկերութիւնը. սակաւաթիւ անդամներէ կեդրոն մը ունի, ամեն հրէայ տարեկան տուրք մը կը վճարէ։ Այսպէս կանէ այսօր նաև «Արարատեան ընկերութիւնը»։ Բացի ասկէ նաև նուիրատուութիւններն ալ առաւել կամ նուազ հոգ չէ, կընդունուին, և շատ օգտակար կը լինին։

Ընկերութիւնը իւր երէկի նստին մէջ ուշադրութեան առաւ Տարօսի (Տէրսիմ) մէջ դպրոց բանալիք վայրերն. պ. Կիրակոս Գազանճեան պէտք եղած տեղեկութիւններն հաղորդած էր. ընկերութիւնն եւս Հայաստան ճանապարհորդող և լաւ տեղեկութիւն ունեցող անձերէ կարեւոր ծանօթութիւններ ստացաւ։ Շատ ուշադիր է ընկերութիւնը թէ ինչպէս գործելու է այդ կողմերն, որ ժիր ու քաջ հայութիւն մը կայ ամուր լերանց մէջ. պէտք է կրթել, լուսաւորել մեր այդ եղբայրներուն, որ քիւրդ չը լինեն ինչպէս եղան չատերն։

Կը յուսամք թէ ընկերութիւնը կը հրատարակէ Տփխիսու թերթերու մէջ պատւոյ անդամակցութեան իւր օրէնքներն։ Չը մոռանամք յիշել թէ ընկերութեան դրամն ազգային մեծ վաճառատան մը մէջ գտնուի ի պահեստ, ուսկից պէտք եղած ժամանակ ստակ կառնուին երեք ստորագրութիւններ ներկայացնելով։—Գանձապետի, գործադիր ժողովոյ ատենապետի, և ընդհ. ժողովոյ նախագահի ստորագրութիւններն։

Երբեմն «Մշակի» մէջ առաջարկեցինք որ մի քանի հարուստներ, կամ մի քանի անձեր միանալով Վասպուրականի կամ Տարօսի մէջ նախակրթարաններ բանան «Արարատեան ընկերութեան» ձեռամբ և իրենց անուանը։ Դեռ տակաւին դորա գործադրութիւն մը չը տեսանք։ «Արարատեան ընկերութիւնը» Վասպուրականի մէջ լաւ վարչական տեսչութիւն մը ունի. դըպրոցական ծրագիր, դասագիրք ամեն ինչ պատրաստ է, հեռագիր մը ասոր և անմիջապէս դըպրոցն կը բացուի։ Արդ այս ինչ պարոնը եթէ տարեկան 500 րուպլի տայ մի վարժարան կը բացուի ուր 100 մօտ մանչ և աղջիկ աշակերտ ազգային և քրիստոնէական դաստիարակութիւն մը կընդունեն։ Այդ վարժարանի անունն եթէ ուզուի հիմնադիրին անունն կը կրէ, որով յաւէտ բազմաթիւ աշակերտներ միշտ օրհնութեամբ պիտի յիշատակեն բարերարի անունն, որ անմոռաց կը մնայ։ Աւաղ քանի հարուստներ կանցնեն կերթան, կը մեռնին անյիշատակ, երախտապարտ չրթունք մը իրենց անունն չը յիշեր։ Եթէ երբէք փառասիրութիւն ունենան հայերն, միթէ ասկէց աւելի գեղեցիկ փառասիրութիւն մը կայ։—Կը յուսամք թէ օր մը մեր ձայնը լըսելի լինի և բարեսիրաց շնորհիւ Հայաստանի կարեւոր վայրերն Վասպուրական և Տարօս Հայաստանի դաստիարակութեան կեդրոնն լինին և յոյսն։

Շաբաթ երեկոյեան փառաւոր ներկայացում տրուեցաւ յօգուտ «Ուսումնասիրաց ընկերութեան» Խիզանու։ Սոյն ընկերութիւնն ալ նպատակ ունի Հայաստանի մէջ ուսում ծաւալել և երբ Դպրոցասիրաց—Արեւելեան ընկերութիւնը Տարօնի դպրոցն դասատու մը խրկեց, սոյն ընկերութիւնն ալ նոյն ատեն միասին այդ դասատուի ինքն ալ դասատու մը Խիզան գաւառն խրկեց. յուսամք թէ սմա եւս օգնութիւններ կըլլան։ Պէտք է որ Կիլիկիան որ նոր կազմուեցաւ Դպրոցասիրաց Արեւելեան և Խիզանու ուսումնասիրաց ընկերութեան համար նուիրատուութիւններ լինին և եթէ կարելի լինէր այդ նուիրատուութիւններն սոյն ընկերութեանց համար միասին լինէին որով ժողովուրդն ալ դժուարութիւն չը կրէր և սոքա յառաջադիմելու կարող կըլլան։ Ուրիշ առթիւ կը խօսիմք համալսարանական ընկերութեան նկատմամբ։

Հայկակ

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 9 մարտի։ «Новое Время» լրագրին Տրնօվօից հաղորդում են. «Իշխան Դօնդուկօվ-Կօրսակօվ յայտնեց, որ ժողովը իրաւունք չունի յիշատակագիր ներկայացնել Եւրոպային։ Ժողովը համաձայնեց չը ներկայացնել յիշատակագիրը, այլ սկսել քննել օրգանական կանօնադրութիւնը։ Գեներալ Սկօբըլեվին հետեւում են 50,000 գաղթականներ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 9 մարտի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր. 87 կ., երկրորդ 96 ր. 37 կ., երրորդ 95 ր. 75 կ., չորրորդ 96 ր. 12 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 239 ր., երկրորդ 234 ր. 75 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը 93 ր. 75 կ., երկրորդ 93 ր. 75 կ., ոսկի 8 ր. 41 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 23,43 պէնս, ռուսաց 100 րուբլ Գերմանիայի վրա 200 մարկ, Փարիզի վրա 247 Ֆր. 85 սանտիմ։ Տրամադրութիւնը ամուր է։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 11 մարտի։ «Голосъ» լրագիրը հաղորդում է, որ Անդրկասպեան երկիրը հեռագրական ընդհանուր թելի հետ միացնելու համար մտադրված է ընկղմել ծովային կաբել Բագուի և Կրասնավօդսկի մէջ գտնված տարածութեան վրա։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 11 մարտի։ «Новое Время» լրագրին հաղորդում են Լօնդօնից, որ Անգլիան առաջարկեց Բ. Դրանը Բօլգարիայի ապագայ իշխանին Արևելեան Րումելիայի գլխաւոր նահանգապետ նշանակել նոր անկարգութիւնների առաջն առնելու համար։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 11 մարտի։ «Новое Время» լրագրին Վիէննայից հաղորդում են, որ Գերմանիան և Աւստրիան համաձայն են Անգլիայի առաջարկութեան հետ Բօլգարիայի ապագայ իշխանին Արևելեան Րումելիայի գլխաւոր նահանգապետ նշանակելու մասին։

ՓԱՐԻԶ, 11/23 մարտի։ Այստեղ ուշադրութիւն են դարձնում Անգլիայի և Ռուսաստանի միմեանց մօտենալու վրա։

ՀՌՈՄ, 11/23 մարտի։ Լրագիրները հաղորդում են իբրև լուր Իտալիայի և Ռուսաստանի մէջ կայացած դաշնակցութեան մասին։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 11 մարտի։ Այսօր հասաւ այստեղ Փրանսիական դեսպան Շանզի։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 11/23 մարտի։ Մուխտար-փաշային հրամայած է վերադառնալ Կ. Պօլիս։ Բ. Դուռը հրաժարվում է ընդունել բօլգարական սահմանադրութեան 16 և 22 յօդուածները։

Խմբագիր—Հրատար. ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

լութեան կենտրոն, այստեղ դարբնվում են ամեն տեսակ ախտեր և տարածվում են դէպի գաւառները։ Այդ փոքրիկ քաղաքը ներկայացնում է մի ամբողջ Բաբիլոն, ուր Եւրոպան, Ասիան և Կովկասը իր վայրենիներով,—բոլորը զետեղված միասին, ներկայացնում են մի զարմանալի խառնափնթորութիւն։ Տիպերի բազմատեսակութիւնը յառաջ է բերում բնաւորութիւնների և սովորութիւնների անթիւ տարբերութիւններ, որոնց հետազօտելը չափազանց դժուարին է։ Ընտանիքի նահապետական կազմակերպութիւնը քայքայված է։ Ոչինչ աւելի վնասակար չէ կարող լինել, քան թէ այն, երբ յանկարծ քանդվում են դարերով հաստատված և կեանքի մէջ մտած սովորութիւնները, և առանց փոխարինվելու նոր և աւելի բարոյական հիմունքներով, նրանց տեղը դրվում է կատարեալ համարձակութիւնը։—Այդ կրիզիսի մէջն է գտնվում Թիֆլիսի հայ կնոջ վիճակը։ Ընտանիքի փակված շրջանից յանկարծ նրան բաց են թողնում դէպի լայն աշխարհ, առանց նախապէս աշխարհի հետ վարվելու պէտքերը նրան սովորացնելու։ Խիստ հեշտ է լինում որսալ այն թռչուններին, որ երկար ժամանակ վանդակի մէջ էին պահվել....

Այդ կարճ, բայց ընդհանուր նկատողութիւնից յետոյ ես անցնում եմ դէպի արհեստաւորի կինը։

Արհեստաւորի կեանքի մէջ նկատվում է երկու տեսակ մրցութիւն. մէկը, նրա սեփական արհեստի մրցութիւնը եւրոպականի հետ, միւսը, նահապետական կեանքի մէջ սնված նրա կնոջ մրցութիւնը նոր սովորութիւնների հետ։ Երկուսն էլ, որպէս փտած հնոտիք, ընկնելու և անհետանալու վրա են.—Նորը տիրապետում է։

Արհեստաւորներին, մանրավաճառներին, առևտրական գործակատարներին, մանր ստախճանաւորներին, և զանազան ատենական տեղերի ստոր ծառայողներին, կարելի է զետեղել մի դասակարգութեան ներքոյ և կոչել միջին դաս *)։ Կնոջ դրութիւնը ամենի մօտ, աննշան տարբերութիւններով, մի և նոյն է։ Բայց ես գլխաւորապէս ի նկատի ունեմ արհեստաւորներին և մանրավաճառներին։ Բարքերի մաքրութիւնը վերաբերական է. կան մաքուրներ և կան անմաքուրներ. պէտք է խոստովանվել, որ վերջինների թիւը առաւելութիւն է կազմում. և վատն այն է, որ հետզհետէ աճելու վրա է։ Արհեստաւորները և մանրավաճառները Թիֆլիսում, իրանց գաւառացի համրուեստների նման սեփական տներ չունեն. այստեղ ըստ մեծի մասին բնակվում են վարձով. ամենաբաղդաւորը երկու սենեակ ունի։ Ամուսին այրը գործում է առանձին, բազարումը, իր խանութի մէջ։ Կինը մենակ մնում է տանը։ Աղջիկը ծնվում է նեղ սենեակում, որ զրկված է թէ օդից և թէ լոյսից։ Ծնողները միշտ վրդովմունքով են հանդիպում նրա աշխարհ գալուն, որ բերում է իր հետ հոգսերի մի անհագին ծանրութիւն։ Փոքրիկ գերդաստանը, որ հազիւ-հազ քարշ է տալիս իր տնտեսութիւնը, պէտք է սնուցանէ նրան, հսկէ նրա վրա, մի բան սովորացնէ, և վերջապէս մարդու տայ։ Դա ամենից դժուարն է։ Եթէ մայրը բաւական առողջ է, ինքն է ծիծ տալիս փոքրիկին, իսկ եթէ կաթ չունի, կերակրում են այծի կաթնով։ Միջոցները չեն ներում ծծմայր վարձել։ Նեղ և խեղդված սենեակում, ուր ամեն ինչ խառնված է մինը միւսի հետ, մանուկը մեծանում է ամեն կեղտոտութեան մէջ։ Գիւղերում երեխան աւելի բախտաւոր է, չի նեղվում, այլ արձակ օդի մէջ բաւական լայն ասպարէզ ունի։ Այստեղ բնակարանը, որ ընդամենը երկու քայլ լայնութիւն ունի, դառնում է կատարեալ լուացքի փոս. պէտք է լողացնել մանուկին, ամեն օր տասն անգամ փոխել նրա շորերը։ Երբ աղջիկը դառնում է երկու-երեք տարեկան, իսկոյն դուրս է փախչում իր բանտից. փողոցը աւելի է հրապուրում նրան, այնտեղ կարող է ազատ շունչ քաշել։ Մայրը ուրախ է լինում նրա բացակայութեամբ, որ տան կարգը չէ խանգարում, չէ կոտրում։ Իսկ դրսում ինչ է անում,—գլուխը քարին։

Երբ աղջիկը դառնում է վեց, եօթը տարեկան, մայրը թոյլ է տալիս վազել իրանց փողոցի փուռնջու մօտ, երբ պէտք էր հաց գնել, կամ միս տալ խորովելու. Նրան ուղարկում են և մերձաւոր մանրավաճառի մօտ, երբ պէտք էր շաքար գնել։ Երբեմն նրան թոյլ են տալիս նստել փողոցի բաց դրան շէմքի վրա և նայել անց ու դարձին. այդ աւելի զուարճացնում է. տանը չափազանց նեղ է և տխուր։ Եւ այսպէս, նրա առաջին դաստիարակութիւնը սկսվում է փողոցից։

Եթէ տունը մօտ էր եկեղեցուն, և այնտեղ գտանվում էր ծխական դպրոց, մայրը ուղարկում է աղջկան կարդալու, երբ ժամանակը հասնում է։ Բարձր դպրոցներում տալու միջոցներ չը կան։ Առանց աղախնի և առանց ծառայի նա կարողանում է ամեն օր յաճախել դպրոցը, որովհետև բաւական վարժված է փողոցին։ Դպրոցում սովորացնում են նրան ամեն բանից շատ փոքր, որ ասել է, ոչինչ չեն սովորացնում։ Այդ ոչինչ. մայրը ունի իր առանձին փառասիրութիւնը. նա ուսման վրա շատ էլ ուշադրութիւն չէ դարձնում. բաւական է միայն, որ իր աղջկան տեսնում է դպրոցական համազգեստի մէջ, կրում է գրքերով լի պայուսակ, խառնում է իր մայրենի լեզուի հետ օտարազգի բառեր, և աւարտելուց յետոյ, որպէս ուսեալ և լուսաւորված, իրաւունք կունենայ փոխանակ «թաւսակրաւի» իւր գլխին ծածկել «շըլեապա»։

Ես վեր առեցի խիստ մասնաւոր օրինակ. արհեստաւորների կամ մանրավաճառների աղջիկների մեծ մասը դպրոցի երես չեն տեսնում, այլ մեծանում են առանց մի բան սովորելու։ Նրանց կարելի է ճանաչել գլխի ծածկոցներից, թէ որն է կրում շլեապա և որը թաւսակրաւ։ Թէ այսպէս, և թէ այնպէս, տարբերութիւնը միայն հագուստի մէջն է, բայց կրթութիւնով մինը միւսից չէ որոշվում։

(Կը շարունակվի)

*) Իսկապէս մեր քաղաքներում ժողովրդական դասակարգերը դեռ լաւ չեն կազմակերպված, որոշ ձև չեն ստացել։ Ստոր դաս, որի ներկայացուցիչներն են մշակները, և առհասարակ պրօլետարիատը, չունենք. Ժողովրդի դասակարգութիւնը սկսվում է միջին դասից և վերջանում է կարողութեան տէր բուրժուայով, որի ներկայացուցիչներն են գլխաւորապէս հարուստ վաճառականները և մասնաւորապէս մեծ աստիճանաւոր ծառայողները,—դրանց պէտք է կոչել բարձր դաս։ Արիստոկրատիա չը կայ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„ՄՇԱԿ"

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

1879 Թուին

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ, բացի տօն և տօներին հետեւեալ օրերից:

Լրագրի գինը և պրօգրամմեան նոյն են մնում: Մենք ստանում ենք ՄԱՍՆԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: «ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլի է, կէս տարվանը 6 րուբլ: Գրվել կարելի է ՄԻԱՅՆ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ մէջ:

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐԸ ծախվում են 5 կոպէկով հատը.

Օտար քաղաքներից պէտք է գրել հետեւեալ հասցէով՝ ТИФЛИСЪ Редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՔԱՐԱՆԹՈՒԽ „ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ" ՌԷԽՏԻ

(ՀԱՆՔԻՑ), ՈՐ ԳՏՆՎՈՒՄ Է ԶԻՆՕՐԱՆԻ ԱՐՈՒՐՋԱՆԻ ԿՈՒՐՍԷՐԱ ԳԻՒՂՈՒՄ

ԸՆԿ. ՍԷՅՄԱՆՍ—ՇԷՆԻՆԳ

Ծախվում է ՇԷՕՆԻՆԳԻ ՊՎԻԼԻՕՆՈՒՄ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ՄԻԱՅՆ ԱՄԲՈՂՋ ՎԱԳՕՆՆԵՐՈՎ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԿԱՅԱՐԱՆԻՑ ՊՈՒԴԸ 25 ԿՈՊ., ԻՍԿ ՓՈՔՐ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԵԼԻ Է ԳՆԵԼ ՔԱՂԱՔԻՔ ՄԷՋ ԳՏՆՎՈՂ ՊԱՀԵՍՏԻՑ ՊՈՒԴԸ 28 ԿՈՊԷԿՈՎ:

Լոյս տեսաւ «ՓՈՐՁ» ամսագրի

Երրորդ (մարտի) համարը

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ. I. Հայի խնդիր. վերլուծութիւն Պ. Պռօշեանցի, II. Հրապարակութեան և խօսքի ազատութիւն Նոյեմբ հայոց մէջ, Կ. Կոստանեանց, III Մի էջ Կարնոյ նորագոյն պատմութիւնից, Ա. Երիցեան, IV Սիրոյ զոհեր, բանաստեղծութիւն Գամառ-Քաթիպայի, V Մի Լեհացի Սավոնարոլ: ՄԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ VI Տեղեկագրութիւն հայոց գաղթականութեան, աւկին Սրբուհի Երիցեան, VII անեկդօտներ, ժողոված Գալուստ Շերմազանեանի, Գ. Բ. Չ. VIII Միհրդատ Ամերիկեան, կենսագրութիւն, Գ. Շէքեանց, ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, Արևելեան խնդիրը և հայերը, X Ներսէս պատրիարքի կոնդակը: ՑՈՒՑԼՈՒԱԾ XI. Ուսումնարանի առողջապահութեան հարցեր, Ա. Բաբայեան, XII յայտարարութիւններ:

Բաժանորդագրուել կարելի է Թիֆլիսում՝ «Փորձի» խմբագրատանը և Կենտրոնական գրավաճառանոցում: Օտարաքաղաքացիք կարող են գրել խմբագրին հետեւեալ հասցէով:

Тифлисъ. Въ Редакцію Армянскаго журнала „ПОРДЗЪ".

Խմբագիր—հրատարակիչ Արշակ Յովհաննիսեան

ՌՈՒՍԱՑ ԹԷՅԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑԻՑ Նոր ստացվեցան 10000 ֆունտ Ֆուչանի և Կնտոնի թէյ սեփական փոխանակութեան 1 ր. 20 կ. մինչև 3 ր. ֆունտը: Ֆուչանի թէյի համար ինձանից գնողներից շատերը նամակներով շնորհակալութիւն յայտնեցին, յոյս ունեմ ապագայում գնողներից նոյնպէս ստանալ: Ծախվում է մեծ քանակութեամբ և փոքր: Փոստայի ծախսը ինձ վրա առնում եմ: Հասցէն Միքայէլեան կամուրջ, «Кавказъ»-ի խմբագրատան առաջ: Վաճառական Ա. Պօլօսախին:

5—10

ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ Աստաֆեվսկայա փողոցի վրա քաղաքի կենտրոնում ձեռնտու գնով ԾԱԽՎՈՒՄ Է քարից և կիրից շինած մի ՏՈՒՆ: Տան մէջ կան տասը ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ ամբարանոցներով, սառուցատուն և երեսուն և չորս ՍԵՆԵԱԿ ծառաների բնակարաններով և պատշգամբով տան ամբողջ երկայնութեամբ: ԲԱԿԻ մեծութիւնը 2000 քառակուսի սաժէն է, բակի մէջ ԱՒԱԶԱՆ կայ: Տան դիմացի կողմի ԵՐԿԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ 63 արշին է, իսկ ԼԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ նոյն կողմից 24 արշին: Ամբողջ տունը տարեկան 5600 ր. ԵԿԱՄՈՒՏ է տալիս: Յիշեալ տունը ԳՆԵԼ ցանկացողները կարող են դիմել Երեւան տան տէր Արտեմ Պապիկովին: Նոյն տան մէջ ցանկանում են յանձնել մէկ ուրիշի ՔԱՂՑՐԵՂԷՆՆԵՐԻ ԽԱՆՈՒԹ, պիտանի բոլոր պարագաներով: ԱՐՏԵՄ ՊԱՊԻԿԵԱՆՑ:

2—4

Ներկայ մարտ ամսի 9-ին, ցերեկվայ 1 և 3 ժամվայ միջոցում կորցրած է Վօզնեսէնսկի կամ Սաղօվայա փողոցի վրա մի ՈՍԿԵԱՅ ՔՈՐՈՑ, զարդարված տասնումէկ բրիլիանտներով: Գտնողին խնդրում եմ հասցնել իմ վարչութիւնը յիշեալ քորոցը, որի համար խոստն կը տրվի ՀԱՐԻՒՐ րուբլ վարձատրութիւն:

Թիֆլիսի Աւագ-Պօլիցէյմէյստէր Գնդապետ ՄԷՐԿԼԻՆԳ:

ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ քրէհով են տրվում կահկարասիքով և ծառայով 10 ր. մինչև 20 րուբլ ամսական վճարով: Հարցնել Սապերնայա փողոցի վրա գինուորական գիմնազիայի դիմացը Ցարութիւնեանցի № 12 տան մէջ:

1—3

Ազդ

Գառնիկ Ալէքսիանոս Յարութիւնեան, որը մականուամբ Սարրեան Սիմոսցի. Կ. Պոլիս Բերայի Թաղը ծնած, 18—20 տարեկան, արհեստը գրաշարութիւն, ինքը բարձրահասակ, երկու տարի է որ անգլեացի վաճառականի մը հետ առնէ (Պոլիսէն) ելած շոգենաւով Փոթի երթալու, և անկէ ալ Թիֆլիս անցնելու նպատակաւ. Ժամբայ ելած օրէն մինչև ցայսօր և ոչ մի լուր առնուած է. հայրը մեռած է և մայրը և քոյր մը ունի. ով որ տեսած է յիշեալ երիտասարդը, մարդասիրաբար ազգային լրագրաց իմաց տալու շնորհի ընելը կաղաչուի:

«Նուէր քեռասէր գեղջիներին» անունով նոր դուրս եկած բրօշիւրը ծախվում է հատը 15 կոպէկով Թիֆլիսի Կենտրոնական և Զաքարեայ Գրիգորեանի գրավաճառանոցներում: Հարիւրով առնողներին կը լինի 20% զեղջում, եթէ անմիջապէս դառնան դէպի մեզ այս հասցէով. Тифлисъ Григорію Теръ-Меликсетову. въ Сололакахъ, на Сололакской улицѣ, у Вознесенской церкви, въ д. Михаила Галустова, подъ № 110.

Գրիգոր Տէր-Մելիքսեդեկեան:

Բժիշկ Աւետիք Բաբայեան (Бабаевъ) ընդունում է հիւանդներին Թիֆլիսի բժշկանոցում չորեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ օրերը ջղային և հոգեկան հիւանդութիւններ բժշկելու: Բացի այդ բժիշկ Բաբայեան (Бабаевъ) հինգշաբթի և շաբաթ օրերը առաւօտեան 9—10 ժամը ընդունում է իր տանը ներքին հիւանդութիւններ ունեցող կամ էլեկտրականութեամբ բժշկելի աղքատ հիւանդներին: Հասցէն Սերգիեվսկայա փողոց, տուն Բայանդուրովի:

6—10

ԼԱՐՇԷԻ խանութում Դօլովինսկի հրապարակի վրա № 11 ծախվում են ամէն տեսակ թէ պարտիզային և թէ ծաղիկների ՍԵՐՄԵՐ, որոնք նոր են ստացված և բոլորովին թարմ են:

4—10

Въ Кукахъ, на Исарловской улицѣ въ домѣ № 9 ОТДАЕТСЯ ОДНА БОЛЬШАЯ СВѢТЛАЯ КОМНАТА съ отопленіемъ и прислугой. Спросить въ редакціи «МШАКЪ»

ԿՈՒԿԻԱՅՈՒՄ, Իսարլօվսկայա փողոցի վրա № 9 տան մէջ քրէհով է տրվում մի ՄԵԾ ԼՈՒՍԱՒՈՐ ՍԵՆԵԱԿ ՎԱՌԵԼԻՔՈՎ և ծառայով: Հարցնել «Մշակի» խմբագրատանը:

2—10

ՄԱՐՏԻ 13 — ՏԵՂԵԿԱՑՈՒՑ — ԹԻՖԼԻՍ 1879

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Մարտի 12-ին)

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Մարտի 12-ին)	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը	8	58
Հին 82 պր. մ. արծ. 1000 մ	1500	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 „	1240	—
Վիգրէշնի 5% առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	233	—
Երկրորդ 5% վիգրէշնի »	229	—
Մարսելի կուրսը 248—	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա.	105	19
Վենայի կուրսը ամէ 113 գլ.	100	—
Դուբեժի բարաթը.	5	60
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ.	315	—
Փօթի Թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	102	—
Շաքարը բրօցկու	7	30
„ միւս տեսակը.	7	20
„ չաքար աւազը.	5	40
„ տրանզիտը.	6	20
„ մաքուր վճարած	12	50
Բամբակը Երեւանու Ամերիկայի սերմից.	7	60
Միւս տեսակը հին սերմից.	7	—
Բուրդը Թուշի	7	50
„ Թարաքամի	4	20
Ալիւրը Նորաշէնու	1	70
„ Երևանի.	—	—
Գարին	1	—
Մոմը ճրագարքի (стеар.)	12	60
Մետաքսը Նուխվայ	200	—
Կախեթունը.	140	—
Կոկոնը Նուխվայ (բոժ.)	40	—
Ֆրիզոնը (չոր) Աղուլեաց	55	—
Կօֆէն մօկոյ.	27	—
„ միւնի	22	—
„ Մարտինկոյին	18	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները	1	
Ռուսաստան	2	
Աւստրիա	3	
Անգլիա	4	
Գերմանիա	2	88
Ֆրանսիա	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱՐԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վէրայի վրա № 38)

Ծննդկաններին ընդունելութիւնը ցերեկվայ և գիշերվայ ամէն ժամանակ, որը 50 կոպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ: Առանձին սենեակներում ամիսը 30—50 րուբլ: Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 րուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 րուբլ ամսական:

Երթևեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամէն օր, բացի կիրակի օրերից, 9½ մինչև 11 ժամ առաւօտեան: Բժշկապետ Անանով:

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև Փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րօպէ առաւօտեան: Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րօպէ:

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից	9. 21	5. 18
Գորի	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ	1. 29	11. 57
Բրիօն	6. 47	
Փօթի	9. 40	

	առաւօտ.	
Փօթիից	9. 13	
Բրիօն	12. 13	
Միխայլօվօ	5. 39	1 37
Գորի	7. 5	4. 3
Թիֆլիս	9. 31	7. 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ	90	68	38
Գորի	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ	5. 22	3. 92	2. 18
Բրիօն	9.	6. 75	3. 75
Փօթի	[illegible]	9. 75	5. 19

ՓՕՍՏ

Ամէն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փոստ ամէն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամէն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7: Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան:

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փոստը ստացվում է Թիֆլիսում ամէն օր: Բագուի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ օրերը: Երևանի տրակտից՝ երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ: Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամէն օր: Նուխու տրակտից չորեքշաբթի և կիրակի: Բելիկլիւչի տրակտից երեքշաբթի և շաբաթ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ	կօպ.
Բաց նամակ արժէ	4
Ռուսաստան և Եւրոպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ	8
Ամերիկա	8
Պարսկաստան	8
Հնդկաստան	70
Եգիպտոս	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը ժամը 9-ից մինչև 1 ժամը կէսօրից յետոյ:

Երկուշաբթի. Լիսիցեվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւններ, Բակստ վեներական և կաշու հ., Քուչարեանց վիրաբուժական և կանանց հիւանդութիւններ:

Երեքշաբթի. Վէրմիշեվ ներքին հ., Մինկեվիչ վիրաբուժական հ., Բակստ կուրծքի և ներվային հ., Ա. Բախուտով կանանց երեխաների հ. և մանկաբարձութեան. Բէյեր աչքի հ.:

Չորեքշաբթի. Լիսիցեվ ներքին հ., Բակստ վեներական և կաշու հ.:

Հինգշաբթի. Վէրմիշեվ ներքին հ., Քուչարեանց սիֆիլիտական և միզային գործարաններին:

Ուրբաթ. Լիսիցեվ ներքին հ. Բակստ կրծքային և ջղային հ., Ա. Բախուտով կանանց և երեխաների հ. և մանկաբարձութեան:

Շաբաթ. Վէրմիշեվ ներքին հ., Մինկեվիչ վիրաբուժական հ., Բակստ վեներականկաշու հ., Բէյեր: աչքի հիւանդութիւնների

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—Կ. ՊՈԼԻՍ. Հ. Ստացանք նամակի 13 և 14 երեսները և արդէն մտցրինք նամակի մէջ:

—ԹԻՖԼԻՍ. **. Թիֆլիսի բարբառով գրած ձեր նամակը կորցրեց իր նշանակութիւնը: Այլ ևս չարժէ տպել: Քաղաքագլուխ արդէն ընտրեցին:

—ԵՐԵՒԱՆ. Ա. Եր. Կուղարկենք «Մշակ» երկու նոր բաժանորդներին: Մարտից կուղարկենք, այնու ամենայնիւ պէտք է 10 րուբլ վճարեն իւրաքանչիւրը:

—ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ. **. Ձեր նամակից չը կարողացանք հասկանալ թէ ինչ տեղի մասին էք գրում:

—ԵՐԵՒԱՆ. Վաճառական. Իւրաքանչիւր նամակ պէտք է ստորագրված լինի, ուրիշ կերպ չենք տպի:

—ՆԻԺ. Զ. Հ. Նամակը կը տպենք հետեւեալ համարներից մէկում.